

Jordiske Forviklinger

Stikord til en
Planetarisk Humanisme

Michael Haldrup

I. Solsangen

1. Nu hælder Europa mod sol igen,
og syden blæser på norden.
Fugletræk over landene gå,
mulden lugter så mæt og rå,
det kribler i ryggen af jorden.

2. Og engen bli'r grøn, og urten får køn,
og arret af brynde lider.
Nu trækker det op over alle sted
igen til den store frugtbarhed,
genfødselsens svangre tider.

3. Det bløder af glæde i mit sind.
Så klare dagene rinder.
På marken står koen veltilfreds
og æder af det salige græs,
som solen gennemskinner.

4. Se, træerne løves af ungt begær,
på brinken de følfod bære
en blomst så trodsig gul, som en ed
mod dagens solgrønne herlighed,
at ukrudt evigt skal være.

5. Se fjordens dybe, svale blå
et utal af faldne brande
fra bålet højt i himlens blå
ligger og hopper lystigt derpå.
Der leger ild over vande.

6. Der fløjter fugl, der summer insekt -
der ligger en lykke forborgen.
Nu kvinde og hundyr, korn og siv
besvangres skal med det evige liv,
som vaktet i tidernes morgen.

7. Det bløder af glæde i mit sind.
O rigdom, hvori jeg svømmer –
sol-søvn, hvori jeg drømmer!
Der kommer en tid, en underfuld,
da græsset er grønt, og jeg er muld.

"Solsangen", Thøger Larsen, "Jord" (1904)

I et eller andet fjernt hjørne af Universet. Hældt glitrende ud mellem andre utallige solsystemer, var der engang en stjerne omkring hvilken kloge dyr opfandt Viden....

Efter at Naturen havde trukket et par åndedrag blev stjernen kold og de kloge dyr var nødt til at dø.

Sådan skrev Friedrich Nietzsche i 1873 i "Om Sandheder og Løgne i en ekstra-moralsk Betydning" (Nietzsche 2015 (opr. 1873)).

Og han tilføjede, at der nok var flere ord der måtte tilføjes denne fabel, for at anskueliggøre, hvor usselt, skyggeagtigt, flygtigt, formålsløs og tilfældigt menneskelig intelligens forekommer i Naturens perspektiv.

*

Jeg vil gerne anerkende tilstedeværelsen af nogle af de andre arter vi lever sammen med på vores Universitets campus.

Signalkrebs

Pacifastacus leniusculus. Bortført fra Nord-amerikanske vandløb for at skabe stabile forsyninger af skaldyrskød til Vesteuropæiske forbrugeres middagsborde i takt med deres generelle velstandsstigning og kollapset af den Europæiske ædelkrebsbestand i 1960'erne. Sidenhed undsluppet og migreret gennem de fleste Nord-europæiske vandløb, og nu stædigt konsoliderende sin tilstedeværelse på Sjælland, også med en begyndende bosættelse i det lille vandløb, der løber gennem vores campus.

Almindelige Zebra-Edderkop

Salticus scenicus. Uanselig af størrelse, men udbredt i hobetal i græsset mellem vores bygninger, og med en beundringsværdig evne for absolut gehør, når den reagerer med opvakt og vagtsom opmærksomhed på kammertonens svingninger på 440 hz, et rent A, og søger skjul når den hører det dybe C, 256 hz.

Egelabyrintsvamp

Daedalea quercina. En nylig indvandrer til campus. Ankommet sammen med de døde egestubbe som gartnere har arrangeret i periferien af bebyggelsen som bosted for insekter; og som nu, sammen med labyrintsvampen og andre arter, orme, krebsdyr & svampe, frådser på de rådende plantedele og omsætter dem i nye humusdannelser på jordoverfladen. – Og som i kraft af sin psykedelisk udseende lamelstruktur og overraskende fysiske lethed formår at stimulere drømme om vandrende levende, organiske bosætnings og livsformer, der får det til – som digteren skrev - at *bløde af glæde i mit sind, over rigdommen, hvori jeg svømmer og sol-søvnen, hvori jeg drømmer!*

Men lad os flytte os til et andet landskab; en anden lokalitet. Fremmed luft og fremmede landskaber, kan nogle gange give nye perspektiver på velkendte forhold.

Lad os gå en tur.

Det ligner et imødekommende smil, men skal snarere illustrere korporationens mission om at bringe varer hurtigt og smooth fra a til b.

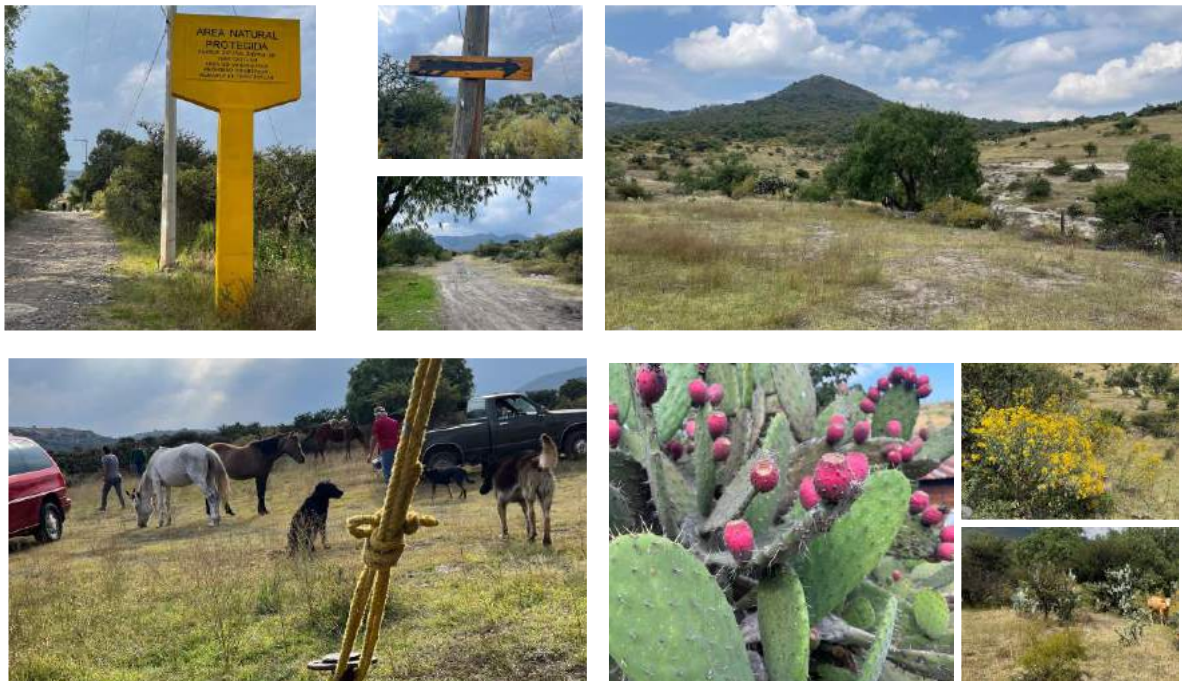
En fuldautomatiseret by af lagerhaller breder sig. Her pakkes og afsendes bøger og andre materielle forbrugsvarer til Amazons asiatiske marked af arbejdere i 12-timers skift, 4 dage om ugen. Også andre globale korporationer har slået sig ned her med deres pakkehaller til det globale online-marked - Elektra, Walmart, men det er Amazon, der er juvelen over dem alle. Smart, højteknologisk, smooth.

Med Amazon og andre følger byudvikling. Hvor skal ledere og funktionærer bo, og hvad drømmer pakkehals-arbejdere i 12-timersskift, 4 dage om ugen, som ofte må pendle langvejs fra, om? Rummelige parcelhuse og lejligheder, rekreative områder, øgede forbrugs- og forlystelsesmuligheder. Forståeligt. Men som nye boligkvarterer og kunstvandede parkområder fortrænger pinjetræerne, og resterne af landbrugs-fællesskaberne i bjergene, strammes grebet.

Vandkrisen er ikke bare et spørgsmål om drikkevand. I det 20. århundrede sank Mexico City med 10 meter. Bygningerne i indre by slår revner. Nogle af dem er akut truet af sammenstyrtning.

Lad os bevæge os op mod bjergene.

Der er en stærk tradition for autonomi i og omkring Tepotzotlán (Guarneros 2019). Før den spanske erobring havde området "fri-status" i forhold til den Aztekiske Triple-alliance – en status som fortsatte i Spanier-tiden under navnet "Indianernes Republik". Som del af diskussionerne om placeringen af Jesus på korset vedtog bystyret at opstille et skilt, som markerer grænsen for urbanisering af landområderne, måske som et forhandlingsudspil – *I får jeres skilt, hvis vi får vores Jesus*. Ingen ved det rigtigt. Vi passerer skiltet på vej længere op for at besøge et af de fællesskaber, som prøver at opretholde en anden form for liv i ruinerne af en accelererende, vækstdrevet ekspansion.

Tepotzotlán (den pukkelryggede på nahua) opretholdt nok en formel autonomi under koloniseringen. Det afholdt dog ikke kolonimagten for at fælde det meste af skoven og indføre kvægavl efter Europæisk forbillede. Så landskabet ændrede sig i takt med at søerne udtørrede - fra skovområder og søer, til steppe med enkelte buske og pinjetræer. Og dets beboere fulgte med og adopterede de nye livsformer.

Comuneros de Tepotzotlán som i dag består af omkring 80 husholdninger, hvor kun de 20 reelt er bosat i området, hvor de opretholder en blandingslivsform. Kvægdrift er hovedindtægtskilden, men også får og svin går frit på fælleden, sammen med de heste som er en central del af livet i fællesskabet. Også dyrkning af perikon og figenkaktus i fælleden yder bidrag, ligesom naturpleje og turistguidning også - selvom folk i fællesskabet gerne så, hvad de omtaler som "rovdys-turisterne" (éndagsturister fra Mexico City og religiøse pilgrimme som smider affald og plast i bjergene) erstattet af vandrere og naturturister.

Men livet her er truet, efterhånden som korporationerne med Amazon i spidsen, presser på for at ekspandere deres aktiviteter op i bjergene, og de gamle pinjer lader livet i ulovlige fældninger om natten, som omvendt bruges af bystyret som argument for at blåstemple salget af jord til rekreative områder, parker, anlæg, som kræver....mere vand...

Geologers fremskrivning peger på at Mexico City vil synke med yderligere mere end 20 meter i det 21. århundrede (Chaussard et al 2021), efterhånden som det underjordiske vandreservoir som for århundreder siden forsynede søhøjlandet med ferskvand bliver opbrugt til drikkevand, kunstvanding og så videre.

Verdens 6. største metropol-område styrter i et hul i jorden. Gaia sluger sine børn.

Og hvad kan vi gøre:

Køb lidt færre bøger online. Gå i en boghandel i stedet. - Og fortæl vores historie, når du finder anledning til det, som lederen af Kommuneros de Tepozotlán's siger, når vi spørger.

III Oprørsk Jord

I Jacob Bouwer og Tertius Kapp's økologiske horrorfilm "GAIA" fra 2021, følger vi den veluddannede videnskabskvinde Gabi og hendes sorte kollega Winston på en flodrejse gennem Tsistikamma-skoven på spidsen af Sydafrika. Deres opgave er at overvåge mulig ulovlig skovning i den fredede naturpark. De er embedsmænd i den Sydafrikanske skov-administration, og da deres højteknologiske overvågningsdrone pludselig forsvinder, vælger Gabi at begive sig ind i skoven til fods for at bjærge den, så de ikke besmitter den uberørte urskov med det moderne teknologiske samfunds efterladenskaber. Imens fortsætter Winston patruljeringen på floden.

Kort efter at være gået i land, såres Gabi i en fælde bygget af to Afrikaans-survivalister - Barend og Stefan – Far og Søn - som har afkoblet sig fra netop det moderne teknologiske samfund og søgt tilflugt i skoven. De tager hende til sig for at pleje hende, og i deres hytte begynder hun at genvinde kræfterne. Under sit ophold opdager hun deres dagbogsoptegnelser, og den dybe hemmelighed, at de alle er blevet besmittet af GAIA - en jordomspændende svampeorganisme, som skjult i det underjordiske rodnetværk som forbinder alverdens skove - har udviklet en plan for at stoppe menneskehedens underkastning af alle andre organismer på jorden:

"Ved I at den største organisme over alle lever lige her. Vokser. Gror.

Og er parat til at spredes.

Alt hvad I kender er overskridelsen. En flok aber, der klatrer op af den brændende bjergside for at undvige de vande, der snart vil omslutte Jer."

Det er nogle af de ord hun læser i Barends og Stefans dagbogsnotater. Efterhånden opdager hun at, der vokser svampefrugtleger ud også, på hendes krop, hvor hun blev såret af fælden. Og hun afdækker langsomt GAIA's komplekse strategi for at inficere de grænseoverskridende aber, og ad denne vej fratage dem deres kognitive evner, så de kravler op i træerne igen. *Gaia er en tough bitch*, som biologen Lynn Margulis formulerede det i irritation over de mange misforståelser, der omgav den "Gaia-hypotese" hun og James Lovelock formulerede i 1980'erne (Margulis 1998: 118-20; Margulis & Sagan 2023)

Der ligger en tyk og dystert atmosfære af kolonialisme over "GAIA". En atmosfære som præger forholdet til skoven, mellem hovedpersonerne indbyrdes, og deres forskelligartede bestræbelser på at pleje, beskytte, blive ét med eller redde den. Ironisk-tragisk nok bliver det filmens tapre, loyale og pligtopfyldende naturplejer Winston, der undslipper skovens vanvid, og tilbage i metropolen uforvarende inficerer det første måltid han spiser med svampespore, parate til at vokse, gro og spredes. For hvordan håndterer vi egentlig de komplekse jordiske forviklinger som vi alle er viklet ind i, uden blot at viderebringe eller forstærke infektionerne.

*

Den store erkendelse som må knyttes til Nordic Waste sagen, er ikke at store korporationer *ikke* respekterer kommunale tilsyn og statslig lovgivning. Men *heller ikke* at klimaforandringer og vekslende tørke og regnskyl kan forårsage jordskred, særligt med en leret undergrund som ændrer form og egenskaber på grund af begge. Det ved vi godt. Det burde vi i hvert fald vide. Den store erkendelse *burde* være at "mellem-depoter" – til trods for forbud mod åbne lossepladser - er et vigtigt knudepunkt for handel med giftig jord og affaldsstoffer. At vores lort så at sige, ikke forsvinder eller omarbejdes restløst i pæne grønne genbrugsanlæg, men ligesom varer handles, opmagasineres videresælges og så videre.

*

For år tilbage forsøgte jeg at *shame* virksomheden bag et sådant mellemdepot i Midtjylland, ved at anvende deres åbne depot af plastaffald på markerne omkring den landsby jeg voksede op i, som spekulativ metafor for de giftige atmosfærer og landskaber som kendetegner det

Antropocæne. Jeg hængte dem ud i artikler, ved begivenheder, på sociale medier, og hvor jeg ellers kunne komme afsted med det. Det eneste jeg fik ud af det, var at der blev bygget en meterhøj stålmur, så man ikke kan fotografere pladsen udefra mere.

Så kan adskillelsen mellem vores og andres anliggender, vist ikke markeres mere tydeligt,

FUTURES

SPECULATIONS ON TIME, DESIGN AND THINKING

ARTICULATION, PROJECTIONS

MICHAEL HALDRUP PERFORMANCE DESIGN RUC

MHP@RUC.DK

No 7 (2017): Nandus 2017: DESIGN-POWER, ISSN 1604-9705 Oslo, www.nandus.org

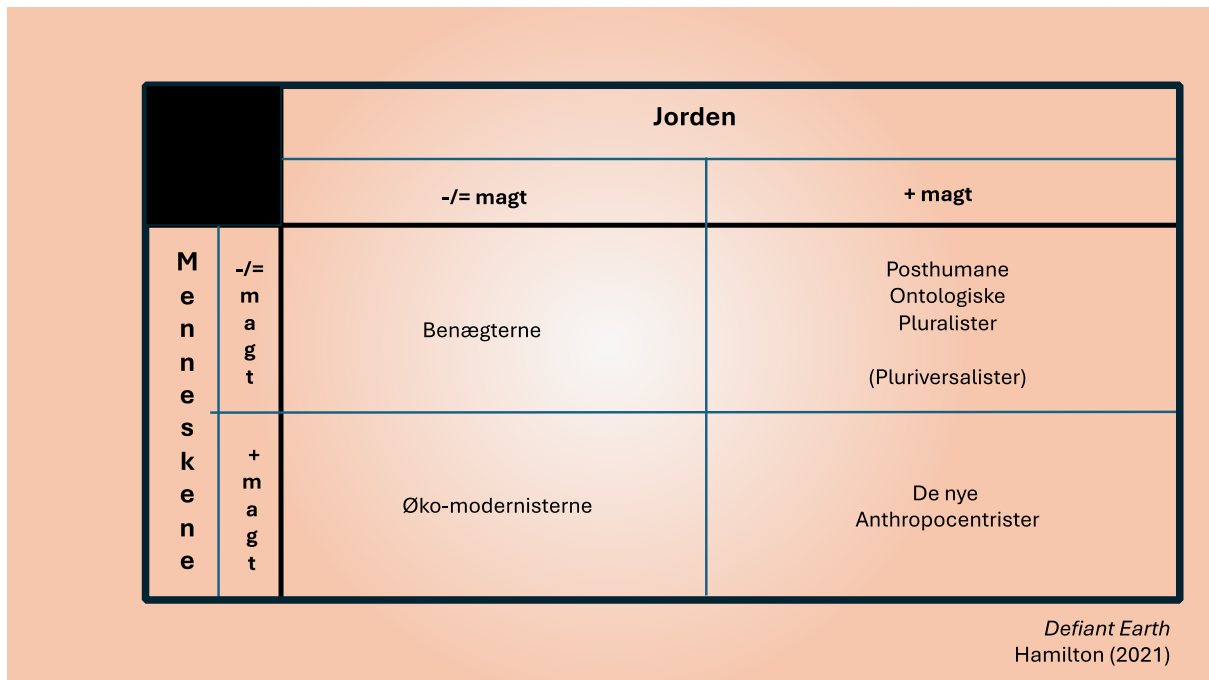
Deposit for plastic waste, Fårerbæk, Denmark, photo by the author

JB Recycling, Fårerbæk
DK-7470 Karup

Men billederne bliver tilbage af et frodigt dyrkningslandskab, som nu er fyldt med bjerge og slugter af plastmaterialer og med sine egne mikro-klimatiske vejrforhold med flygende, drivedannende byger af mikroplast. Hvordan ser livet ud i den verden? En uren verden bygget af skrald (Hird 2016; Shotwell 2013). Hvilke hybride arter lever i dette antropocæne ruinlandskab (Tsing 2017)?

Frøer uden bagben og hjorte med plastic-kroner, harer med muleposer af udtjente Netto-bæreposer? Hvordan forholder vi os til et sådant verdensbyggeri fra et planetarisk-humanistisk perspektiv?

Clive Hamilton (2017: 86), har foreslået dette diagram over, hvad han kalder dysten mellem "Gaianere" og "Prometheusianere", der måske kan hjælpe os.

Øverst til venstre *benægterne*. De vil ikke ændre på noget. Det er der ingen grund til. Verden har altid været i forandring, men tilpasser vi os Gaias lunefuldheder går problemerne nok over igen.

Nedenunder *øko-modernisterne*. De er på en mission. De påtager sig gerne ansvaret for at have fremprovokeret det morads vi står i (gennem overforbrug, overbefolkning, uhensigtsmæssige, produktionsformer osv.), men netop derfor har Mennesket også at *gøre* noget, fikse det, reparere det, gennem kostråd, rationel landskabsforvaltning og placering af spejle eller krystaller i satellit-kredsløb om Jorden for at reflektere solens skadelige stråler (se fx Kostigen 2020: 24-38).

Benægterne og *øko-modernisterne* er enige om én ting. Hovedsigtet er at afsvække (eller i hvert fald ikke slække på rebet i tovtrækningen med) Gaia. De er "*Prometheusianere*" i Hamiltons kosmologi.

Billedet bliver mere komplekst med nye kombattanter på banen. "*Gaianerne*"

For eksempel, hævder de *posthumane, ontologiske pluralister* (og man kan næsten høre i navngivningen at det næppe er her Hamiltons *sympati* ligger) at vi som menneskeart ikke indgår på lige fod, og med lige styrke i striden. De hævder endda at der i nogle historisk-specifikke områder af den verden vi kender er, eller har været, andre måder at udforme natur- og social-relationer på, end den destruktive form, vi kender, og at både ansvar og rettigheder dermed er distribueret forskelligt (heraf ”den ontologiske pluralisme”, se fx Yussuf 2018).

Og endelig er der *de nye antropocentrister*, der – som Hamilton selv - villigt påtager sig skyld og ansvar for hele miseren, men samtidig peger på at løsninger skal findes ved at give jord og territorium tilbage til Gaia, og adoptere nye regenerative løsningsstrategier, i erkendelsen af at kun den verden som har skabt forviklingerne i første omgang, besidder ansvaret og det krævede teknologiske udsyn.

*

Vi ved fra Platon (2008, se også Glacken 1976: 33-42), at de to titanske tvillingebrødre Epimetheus (den tilbageskuende) og Prometheus (den fremadskuende) fik opgaven at sikre alle arters overlevelsessevne i deres respektive jordiske økologier. Vi ved også at mens Prometheus vandrede ud for at passe sin opgaver andetsteds, delte Epimetheus effektivt (men tankeløst) ud af alle de evner, guderne havde på lager. Skaldyrs evne til at finde bo, langt fra deres vante vande. edderkoppers evne til at registrere de svingninger myg udsender, og svampes evne til at udstrække deres rodnet og forbinde alverdens skove.

Og vi ved at da Prometheus kom tilbage, og som den sidste art ville give menneskene evner, var der ingen tilbage. Derfor fik menneskene den blandede fornøjelse at blive arten med evnen til at vende blikket fremad, mod horisonten, og med snilde og håndværkskunnen efterligne mangfoldige, men ikke naturgivne, evner til at klare dagen og vejen. Vi ved også at Prometheus af omsorg for de evneløse mennesker stjal denne ”metagenskab” (og ilden) fra guderne, og derfor fik en frygtelig straf. – Og vi ved at Gaia forsøgte at mildne gudernes straf ved at gå i forbøn og gøre oprør mod den Olympiske overmagt.

Relationerne mellem Gaia og Prometheus er derfor heller ikke så entydige, som Hamilton forudsætter. Det kan være ganske svært at gennemskue, hvem der er på Prometheus, og hvem der er på Gaia’s side i striden. Og om de overhovedet er på hver sin side.

Lad os prøve med en omvej.

IV. Homo Narrans

Sylvia Wynter, gjorde allerede i starten af 1990'erne opmærksom på at i hjertet af erfaringen af den planetariske krise lå den erkendelsesmæssige og sproglige krise som også tillod moderne samfund at opstille kategoriske, etnisk og racebegrundede forskelle mellem deres borgere.

Det gjorde hun i et åbent brev til sine akademiske kolleger foranlediget af mordet på Rodney King i 1991 i Los Angeles, hvor hun gør opmærksom på at den råhed som mordet var udtryk for, er foranlediget af indlæring igennem skoler, universiteter og andre vidensinstitutioner af et taksonomisk system, der gør os i stand til at foretage adskillelser og hierarkiseringer af mennesker og deres rettigheder. I den konkrete sag i politikorpsets kategorisering af voldssituationer som kun involverer sorte og farvede medborgere som "NHI" – No Humans Involved" - som også er titlen på hendes åbne brev (Wynter 1994).

Her peger hun også på at den eskalerende miljøkrise, har samme type rødder, og kontinuerligt reproduceres og forstærkes af de samme mekanismer i vores vidensinstitutioner som i King-sagen kom til udtryk i den strukturelle racistiske vold i det Californiske politikorps.

Miljøagendaen og den dekoloniale agenda må, som Wynter formulerer det, "*giftes med hinanden*" (1994: 60).

Og hvad kommer der ud af det?

Det vender hun tilbage til i en 65 sider lang og kompleks artikel fra 2014 med titlen: "En Katastrofe uden Sidestykke for vores Art? eller, Hvordan man giver Menneskeligheden en anden Fremtid" (Wynter & McKittrich 2015).

Et grundudgangspunkt i Wynters tankegang, er her at det at være menneske, er en på én gang biologisk og poetisk praksis:

Vi mennesker bliver ikke længere blot født fra en livmoder. Men også i fiktionen som medlemmer af institutionaliserede inter-altruistiske og slægtskabs-genkendende medlemmer af symbolske kodede reference-vi'er (Wynter & McKittrich 2015: 34).

Mennesker er som art en biologisk-mytisk hybridart, hvor dets forskelligartede kosmo-geneser - eller "kosmologiske oprindelsesmyter" - ikke lader sig adskille fra deres materielle-biologiske praksis. Formuleret lidt kækt er menneskearten en "historiefortællende art". Et *Homo Narrans*.

Vores fortsatte Jordiske forviklinger (klima, biodiversitet, kolonialisme, *you name it*) derfor også ifølge Wynter resultat af konstitueringen af ét ganske bestemt "reference-vi" formet først af kolonialisters møde med (og underkuelse) af mennesker udenfor det Europæiske kontinent, og dernæst af et liberalt marked som sætter økonomisk vækst og industriel udnyttelse af mennesker og natur som center - *Homo Oeconomicus*. Men det ved vi godt.

Årsagen til at det er et uløseligt politisk problem, skyldes at "løsningsforslagene" på den planetariske krise kontinuerligt udgår fra præcis det samme "reference-vi" som i udgangspunktet skabte den. Løsningsforslag, der derfor pr definition er potentielt ødelæggende, og især for de utallige andre mulige "reference-vi'er" der er blevet destrueret eller underkuet i processen. Deraf den kritik, af "*den grønne dagsorden*", som i stigende grad ytres af de underkuede på internationale politiske møder og gennem deres sociale bevægelser, for at negligere at det ikke kun er et biodiversites- eller klimaproblem vi har, men, som Wynter formulerer det i tillæg hertil et "*fattigdoms-sult-habitats-energi-handels-befolknings-atmosfære-skrald&ressource-problem.*" (ibid. 44)

Et sæt af jordiske forviklinger som ikke kan adskilles fra hinanden. Det er *Katastrofen uden Sidestykke for vores Art*. Men hvad så med *at give Menneskeligheden en anden Fremtid?*

For at øjne det "økumeniske" - eller planetariske - alternativ som står i horisonten af vores nuværende katastrofe, er vi nødt til at besinde os på vores biologisk-mytiske hybriditet, og de evner og det praksisberedskab det giver os. "*Vi går ikke, og kan ikke gå forud for vores egne kosmogonier, vores repræsentationer af vores oprindelse – heller ikke selvom det var os selv, der opfandt dem, og projekterede dem ned på fortiden.*" (ibid. 36)

I hulen, hvor den tredje planetariske skabelse (efter "the big bang" og "den kambriske eksplosion") fandt sted, Blombos hulen i Sydafrika, blot 200 km fra Tsistikamma-skoven som Gabi mistede sin drone til, finder vi de første spor af menneskets genfødsel som hybrid biologisk-mytisk art, for cirka 75.000 år siden (ibid. 31).

Og dermed også af den egenskab at kunne skue ud mod horisonten, og anvende de myte-skabende evner vores hybridart har til at etablere oprindelsesmyter, der ikke kun handler om vores nedarvede reference-vi'ers velbefindende, men kan række ud over etablerede politisk-normative fællesskaber, og begynde at reflektere, tænke og fortælle historier om de der bebor verdner (i det mindste delvist) udenfor vores egen (ibid. 36, 44).

Kunne det være *den* evne Prometheus (den forudseende) stjal fra Olympen og gav menneskene: evnen til at kigge mod horisonten og se andre oprindelser, andre fortællinger, andre kosmogener, end dem der refleksemæssigt handler om at konsolidere og legitimere magthierarkier, udnyttelse og eksklusion. Er det det der forklarer gudernes vrede – de bandt ham under bjerget og dryppede ham med slangegift - Og er det grunden til at Gaia tog hans parti?

*

I "Staying with the Trouble" kommenterer Donna Haraway (2016: 180-1), at fortællingen om Gaia trænger til en grundlæggende "make-over". Og hun bemærker at Gaia før Platon og Hesiods personifikation af den/de som kvinde og moder – den *bredmavede, sikre grund for alle Guderne fra det snefyldte Olympens top* (Hesiod 1973: 27, strofe 17-8) - var en konstant, og kontant, uforudsigelig og mangfoldig tentakulær trussel mod de Olympiske guders voldsudøvelse; en skræmmende og mangfoldige kraft som har lige dele omsorg for Prometheus, Kykloperne, og gudernes uægte børn; og som har jordens slanger som sine kraftdyr og budbringere. Gaia (Ge, Jord) er en *tough* uforudsigelig bitch, og i hvert fald alt andet end en omsorgsfuld moder (se de utallige eksempler på naturkraften Gaias skiftevis interventioner og tilbagetrækninger fra guders og menneskers dårskaber og voldsudøvelse fra mytisk til historisk tid i Morford et al 2015)

Bruno Latour (2017) har på lignende vis argumenteret for at Gaia snarere end et feminint omsorgs- og ligevægtsprincip er en "antitotalitær" kraft, et jordisk princip uden køn og individualitet (netop samme iagttagelse, der førte til splittelsen mellem Lovelock og Margulis i 1980'erne). Og netop derfor også et udgangspunkt for at fortælle nye historier og oprindelsesmyter som kan gen-konstituere mennesker og deres materielt-biologiske praksis hinsides den, der skabte vores aktuelle jordiske forviklinger.

Griber vi tilbage til Wynters åbne brev til sine kolleger i den akademiske verden i starten af 1990'erne, ligger der et i den sammenhæng vigtigt ansvar hos os, der bebor vidensinstitutioner, skoler, universiteter, museer, publicist-virksomheder - og som uddanner, legitimerer og understøtter den planetariske katastrofe både materielt-biologisk og symbolsk-mytisk. Et ansvar eller imperativ om at påbegynde og fremme fortællingen af en ny tids oprindelsesmyter.

V. Planetarisk Humanisme

Tilbage på bjergsiderne. Tilbage i skoven.

Formuleringen "Planetarisk Humanisme" kommer måske ikke overraskende fra en nylig artikel af Dipesh Chakrabarty, hvor han søger at besvare dele af den kritik som har været rejst angående hans påstand om at de humanistiske videnskaber står midt i en "planetarisk vending" (Chakrabarty 2022). Mere specifikt er Chakrabarty's diskussionspartner Eduardo Viveiros de Castro som sammen med Déborah Danowski, har påpeget at "den planetariske vending" i Chakrabarty's forståelse risikerer at installerer "Jorden" eller "Planeten" som en transcendent instans vi som mennesker bare har at rette ind efter (rådgivet af eksperterne), løsrevet fra de situerede og mangfoldige levede liv og verdner mennesker indgår i (Danowski & Viveiros de Castro 2017: 79-108, se særligt 85). En manøvre Chakrabarty selv har været forholdsvis kritisk overfor (fx i Chakrabarty 2000), og måske også derfor delvist kommer i møde i sin anerkendelse af,

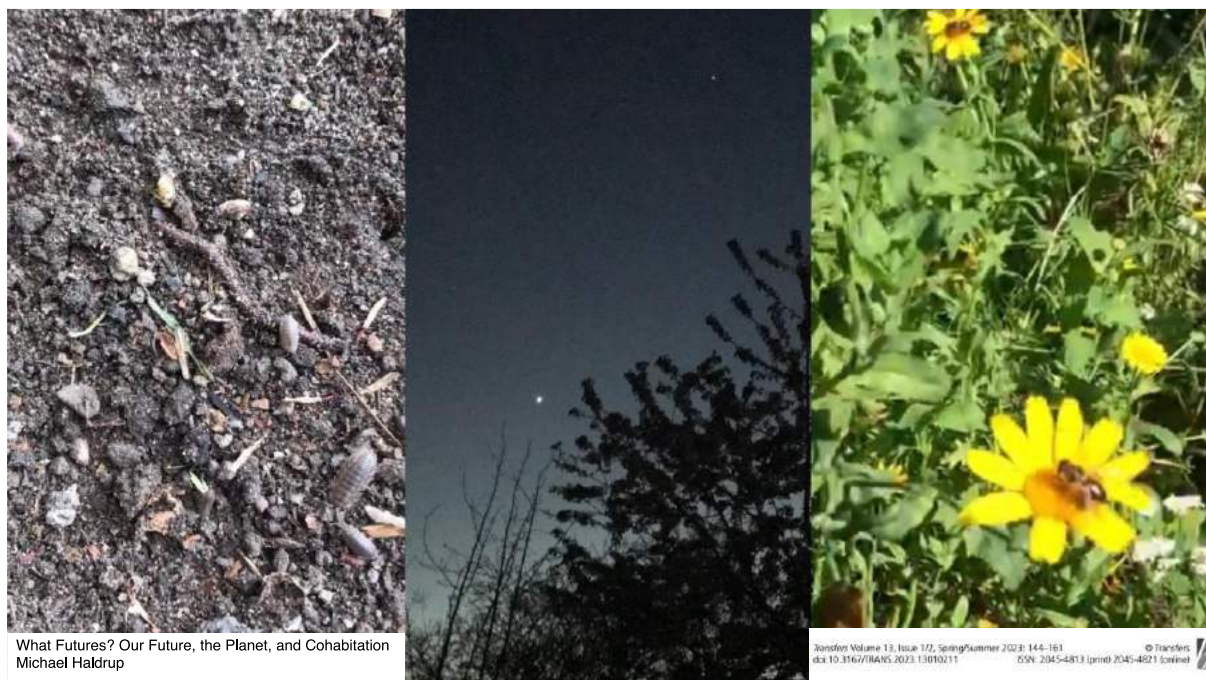
at der findes andre traditioner for planetarisk tænkning,

at de humanistiske videnskaber endnu ikke har noget svar på udfordringerne, og

at det kritiske spørgsmål som står i centrum af den planetariske krise, er spørgsmålet om, hvilket "vi", der formår at håndtere den (2022: 23).

Vi er altså tilbage ved problemet om "reference-vi"et, og dermed også en genovervejelse af, hvordan vi skal lykkes med at gen-fortælle, gen-opfinde og gen-konstituere en ny oprindelse for vores bio-mytiske menneskeart.

Et perspektiv kunne være hvad jeg og andre har foreslået som at gentænke vores vidensproduktion gennem en *”spekulativ planet-videnskab”* (Clark & Szerzinsky 2021; Szerzinsky 2021; Haldrup 2023). som vej til måske ikke at løse, men så i hvert fald bidrage til en løsning af Chakrabartys dilemma. – Og her særligt at fremdyrke humanismens poetisk sensibilitet overfor, hvordan vi indgår i de jordiske forviklinger. Artiklen, har sit udgangspunkt i endnu én af Gaias lunefuldheder; vores nylige pandemiske nedlukning, som gav god anledning til at genoverveje de mulige planetariske perspektiver, i banale hverdags-praksisser. I dette tilfælde, hvordan arbejdet med et diminutivt havestykke på 4x4 meter kan udfolde vores positionering til planeten i tre perspektiver som henholdsvis *humus*, *himmellegeme* og *habitat*.

Den spekulative fiktion tilbyder utallige eksperimentelle inspirationer for en sådan *”spekulativ planetvidenskab”* (Lodi-Ribeiro 2018; Haldrup 2017; Jameson 2007; Moylan 2000), men vi kan næppe alene skrive og snakke os ud af den planetariske katastrofe. Her tilbyder Hamiltons *”posthumane ontologiske pluralister”*, navne som udover Silvia Wynter og Eduardo Viveiros de Castro må tælle planetariske tænkere som Marisol de la Cadena (2015), Eduardo Kohn (2013), Achille Mbembe (2023) og Arturo Escobar (2020), og de verdner de har tilgængeliggjort for os de seneste år (se Krøijer & Weisdorf 2021 for en dansksproget introduktion hertil) måske bedre alternativer til efterfølgelse (se dog Bonelli & Walford 2021, som eksempel på en dialog, der både involverer empirisk astronomi, spekulativ fiktion og perspektivistisk antropologi); alternativer som for at parafrasere en nylig bog af netop Escobar (2020) ligger indenfor *det virkelige* og *det mulige*.

VI Eqinox

Det er i dag den 20. marts. Eqinox. Den astronomiske begivenhed, hvor vi i perspektivet fra det udsnit af Jorden vi bebor, oplever at nat og dag er præcist lige lange. Måske svært at sanse i dag. Men den er god nok. Snart er det sommer. Og til september rammer vi Eqinox igen, og så begynder vores verden at lukke ned i kulde, mørke og fugtighed.

”Solsangen”, som vi hørte lige før - skrevet i 1904 af Thøger Larsen - var tænkt som en planetarisk salme til fejring af netop dagen i dag – *Equinox* – ligesom andre traditioner, som fx den kristne har deres påske- og julesalmer, til at markere centrale begivenheder i dens kosmogenese. En væsentlig bestræbelse i Thøger Larsens debut-digtsamling ”JORD”, som den indgår i, var netop poetisk at flytte perspektivet fra de rent menneskelige anliggender og betone sensibiliteten overfor os som en planetarisk art.

Det var også et perspektiv han forfulgte i hans vedvarende optagethed af teleskopet som en hverdagsteknologi til at re-positionere, hvad vi som mennesker er. - Og det store arbejde han lagde i at fremskaffe delene til sådanne - linserne pr. postordre fra Europa og rørene fra den lokale blikkenslager – for at kunne bygge, videresælge eller forære dem til venner og kolleger, samtidig med et fuldtidsredaktørjob i Lemvig tæt på den danske vestkyst, og bestræbelserne på at pleje en svingende digterkarriere.

Kun anerkendelsen af vores perifere rolle i det geo-fysiske planetære system vi bebor og i forhold til de både givende og genstridige økologier vi lever med, er det perspektiv, hvorfra en poetisk genfortælling af vores bio-mytiske arts planetariske oprindelse kan begynde.

*Se, træerne løves af ungt begær,
på brinken de følfod bære
en blomst så trodsig gul, som en ed
mod dagens solgrønne herlighed,
at ukrudt evigt skal være.*

Fotografier & Illustrationer

Alle fotografier og illustrationer er, hvis ikke andet angivet, forfatterens.

s1

Thøger Larsen (1913), fotograferet af J. G. Winther, Lemvig Museum.
Blå Anemoner, Alindelille Fredskov, marts 2020.

s2

Solcellepavillion & Campus-landskab, Roskilde Universitet, oktober 2023.

s4

Vægmaleri i Tepotzotlán, Mexico, ukendt kunstner, oktober 2023.

s5

Perspektiv fra NNØ over Tepotzotlán & Ciudad Mexico, oktober 2023.

s6

Otte motiver fra fælleden, Comuneros de Tepotzotlán, Mexico, oktober 2023.

s9

Cover fra "FUTURES" (Haldrup 2017).
Fire landskabsmotiver fra J. B. Recyclings mellemdapot, Fårbæk, april 2019.

s10

Tabel over "Venner og Fjender" i det Anthropocene, gentegnet af forfatteren fra Hamilton (2017).

s13

Blombos-hulen, Sydafrika (april 2019), downloadet fra <https://thinkafrica.net/cave-art/>, marts 2024.

s15

Perspektiv fra NV mod Cerros Orientales, Colombia, marts 2023,

s16

Jord som Humus, Himmellegeme & Habitat set fra forfatterens have (forår/sommer 2020), gengivet fra "WHAT FUTURES?" (Haldrup 2023).

Tak til

studerende på den Humanistisk-Teknologiske Bacheloruddannelse, RUC og Kristine Samson for med-udforskning af andre arters livsformer og rettighedskrav på campus, den mangeårige, valgte leder af Comuneros de Tepotzotlán, Don Feliberto Guerrero, hans datter, familie og medlemmerne af fællesskabet for gæstfrihed, fællesspisning og samtaler, og Pere Sunyer Martín, Mexicos Metropol Universitet i Iztapalapa for tolkning og efterfølgende fortolkning af fællesskabets århundredelange, kontinuerlige kamp for autonomi og produktion af alternativer til kolonialisme og planetarisk ekstraktivisme samt Ask Katzeff, Georg Jagunov og Edward Huijbens for perspektiver på spekulative, mærkværdige, og altforvirkelige planetariske verdner.

Bibliografi

- Bonelli, C. & Walford, A. (eds.) 2021. *Environmental Alterities*. Manchester: Mattering Press.
- Bouwer, J. & Kapp, T. 2021. *Gaia. An Ecological Horror*. Cape Town: Film Initiative Africa.
- de la Cadena, M. 2015. *Earth Beings. Ecologies of Practice Across Andean Worlds*. Durham: Duke University Press.
- Chakrabarty, D. 2000. *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Chakrabarty, D. 2022. 'Planetary Humanities: Straddling the Decolonial/Postcolonial Divide', in: *Dædalus* 151 (3).
- Chakrabarty, D. 2023. *One Planet. Many Worlds. The Climate Parallax*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chaussard, E. et al 2021. 'Over a Century of Sinking in Mexico City: No Hope for Significant Elevation and Storage Capacity'. *Journal of Geophysical Research (Solid Earth)* 26 (4).
- Clark, N. & Szerszinsky, B. 2021. *Planetary Social Thought*. Cambridge: Polity Press.
- Danowski, D. & Viveiros de Castro, E. 2017. *The Ends of the World*. Cambridge: Polity Press.
- Escobar, A. 2016. 'Thinking-feeling with the earth: Territorial struggles and the ontological dimension of the epistemologies of the south'. *AIBR Revista de Antropologia Iberoamericana*, 11(1), 11–32.
- Escobar, A. 2020. *Pluriversal Politics: The Real and the Possible*. Durham: Duke University Press.
- Guarneros, N. P. 2019. 'El Cerro y Monte de Tepotzotlan.' *Antropica* 5 (10).
- Glacken, C. J. 1976. *Traces on the Rhodan Shore. Nature and Culture in Western Thought from Ancient Times to the End of the Eighteenth Century*. L. A.: University of California Press.
- Haldrup, M. 2017. 'Futures: Speculations on Time, Design & Thinking'. *Design+Power*. Stockholm: Nordic Design Research.
- Haldrup, M. 2023. 'What Futures? Our Future, the Planet & Cohabitation', in *TRANSFERS* 13 (1/2).
- Hamilton, C. 2021. *Defiant Earth. The Fate of Humans in the Anthropocene*. Cambridge: Polity.
- Haraway, D. 2016. *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chtulucene*. Durham: Duke University Press.
- Hesiod 1973. *Theogony / Work and Days* (transl. By D. Wender. London: Penguin.
- Hird, M. J. 2016. 'The Phenomenon of Waste-Worldmaking' in: *RHIZOME* 30.
- Jameson, F. 2007. *Archaeologies of the Future*. London: Verso.
- Kohn, E. 2013. *How Forests Think. Toward an Anthropology beyond the Human*. L. A.: University of California Press.
- Kostigen, T. M. 2020. *Hacking Planet Earth*. N.Y.: TarcherPerigee.

- Køijer, S. & Weisdorf, M. 2021. 'Antropologien og de andre arter' . *Tidsskriftet Antropologi* (83).
- Larsen, T. 1903. *Jord. Digte*. Lemvig: Chr. Sønderbys boghandel.
- Latour, B. 1993. *We have never been Modern*. Havard: Havard University Press.
- Latour, B. 2017. 'How to make sure Gaia is not a God of Totality', in: *Theory, Culture & Society* 34 (2/3).
- Lodi-Ribeiro, G. (Ed.) 2018. *Solarpunk. Ecological and Fantastical Stories in a Sustainable World*. Albuquerque: World Weaver Press.
- Margulis, L. 1998. *Symbiotic Planet*, N. Y.: Basic Books.
- Margulis, L. & Sagan, D. 2023. *Gaia and Philosophy*. GB: Ignota.
- Mbembe, A. 2023. *The Earthly Community*. Amsterdam: V2_Publishing.
- Morford , M. P. O. et al 2015, *Classical Mythology* (10th Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Moylan, T. 2000. *Scraps of the Untainted Sky*. Boulder: Westview Press.
- Nietzsche, F. 2015 (1873). *Über Wahrheit und Lüge im außermoralischen Sinne*. Stuttgart: Reclam
- Plato 2008. *Protagoras* (Ed. By N. Denyer). Cambridge: Cambridge University Press.
- Shotwell, A. 2016. *Against Purity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Szerzinsky, B. 2021. 'Planetary Alterity, solar cosmopolitics and the Parliament of Planets'. C. Bonelli & A. Walford (eds.) *Environmental Alterities*. Manchester: Mattering Press.
- Tsing A. 2017. *On the Possibility of Life in the Ruins of Capitalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Viveiros de Castro, E. 2004. 'Perspectival Anthropology and the Method of Controlled Equivocation.' *Tipiti* 2 (1).
- Wynter, S. 1994. 'No Humans involved. An Open Letter to my Colleagues.' *FORUM* 1 (1).
- Wynter , S. and McKittrich, K. 2015. 'Unparalleled Catastrophe for Our Species? Or, to give Humanness a Different Future.' in: K. McKittrich (Ed.). *Being Human as Praxis*. Durham: Duke University Press.
- Yussuf, K. 2018. *A Billion Black Anthropocenes or None*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Denne publikation refereres:

Haldrup, Michael. *Jordiske Forviklinger. Stikord til en Planetarisk Humanisme*. Tiltrædelsesforelæsning, 20. marts 2024. Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab. ROSKILDE UNIVERSITET